

לכתוב את השטר השני לפי הזמן של השטר הראשון, ולא העדים⁽³⁾.

כי בשלמא בי דינא, יכולים להחליף את קעא-א השטר הראשון ולכתוב שטר חדש לפי הזמן של השטר הראשון כדי שיוכלו לטרוף בו מהנכסים שהיו בידו כבר מהזמן הראשון. כי על אף שמעיקר הדין אין כח בידי המלוה לגבות עם השטר השני, שנכתב בזמן יותר מאוחר, מהלקוחות שקדמו לכתובת השטר, בכל זאת, בית דין כותבים בשטר את הזמן הראשון, והלקוחות גובים בו מהזמן הראשון מחמת שנכתב השטר השני על ידי בית דין, ובית דין אלימי לאפקועי ממונא, שהפקר בית דין הפקר.

אלא עדים שעשו שליחותן לכתוב את

ירמיה בר אבא לרב הונא: אי היה שמיעא ליה לרב הא ברייתא, דתניא לקמן בדברי רבי יהודה, לגבי הפורע חצי חובו, שהעדים של השטר הראשון מקרעין את השטר, וכותבין לו למלוה שטר אחר על יתרת החוב מזמן ראשון. הוה הדר ביה. רב היה חוזר בו ממה שאמר דוקא בית דין מקרעין, ולא היה חולק על רבי יהודה, שאמר אפילו עדים יכולים לקרוע את השטר ולכתוב לו שטר חדש לפי הזמן של השטר הראשון, כי מה ההבדל אם בית הדין עושים את זה, או העדים עושים את זה.

אמר ליה רב הונא: אכן שמיע ליה לרב ברייתא זו, ובכל זאת לא הדר ביה. לא חזר בו רב אלא הרי הוא חולק על רבי יהודה שבברייתא, וסובר, שדווקא בית הדין יכולים

שאמרה בעצמו.

3. כתב הטור [סי' נד]: אבל עדי השטר אינם יכולים לעשות לו שטר מזמן הראשון. וכתב הב"ח [שם ד"ה ומ"ש אבל]: משמע להדיא מדבריו, שמזמן השני יכולים לעשות לו שטר אפילו שלא מדעת הלוה. והש"ך השיג עליו, וכתב שאף מהזמן השני העדים אינם יכולים לכתוב שטר אלא רק מדעת הלוה, ומזמן הראשון העדים לא יכולים לכתוב שטר אף מדעת הלוה. וכדברי הרמ"א בשו"ע בשם רשב"ם.

וכתב המשנה למלך [מלוה ולוה כג יב ד"ה ודע], שאין לדייק מדברי הטור שמזמן שני, כותבים העדים שטר שלא מדעת הלוה, כי הטור מדבר בכותב שטר שני מדעת שניהם, ולכן כותבים מהזמן השני, אבל שלא מדעת הלוה אין כותבים שטר אף מהזמן השני, וכדעת הש"ך.

גאון באגרתו, הסובר שהיו אמוראים שהיו בדרגה ממוצעת בין תנאים לאמוראים, כגון רבי חנינא ורבי ינאי ורב שהיו תלמידי רבי, והם היו חולקים על תנאים, וגם אמוראים היו חולקים עליהם.

הרמב"ן בחידושו [ב"ב קלא א] פירש, כי מה שמקשים מדברי תנא על דברי אמורא, היינו רק אם נשנו דברי התנא במשנה או בברייתא, אבל אם הם נאמרו בלשון מימרא, אפשר לחלוק על דברי התנא, וכן כתב העליות דרבינו יונה: "ואף על פי שאין דרך האמורא לחלוק על התנאים, הגי מילי בדבר שסיימו אותו במשנה או בברייתא", וכן נראה מלשון הגמרא בגיטין [דף מב]: "מימרא היא. ומימרא לרבא לא סבירא ליה", ופירש רש"י: מימרא בעלמא היא, ואינה לא משנה ולא ברייתא. וביאר הקובץ שיעורים, שהחילוק בין מימרא למשנה הוא, שמשניות וברייתות נסדרו בהסכם כל חכמי הדור, מה שאין כן מימרא, שנאמרה על דעת התנא

אין שום מניעה שהעדים יחזרו ויכתבו לו שטר אחר, כדי שתהיה בידו עדות לכך, ולא יוכלו לערער על המתנה.

ורבה אמר: אפילו בשטר מכירה אמר רב יהודה אמר רב שכותבים העדים שטר חדש במקום השטר שאבד. אבל כל זה רק **בשטר שאין בו אחריות**, שהשטר אינו מהווה ראיה שהשדה נמכרה עם אחריות, ואינו יכול לגבות בשטר זה מהלקוחות, אבל בשטר שיש בו אחריות, שאפשר לגבות בו מהלקוחות, העדים אינם יכולים לחזור ולכתוב שטר חדש על הזמן הראשון.

ועתה מבאר הגמרא: **מאי ברייתא?** מה נאמר באותה הברייתא הנזכרת לעיל, שלדעת רבי יהודה בפורע חצי חובו העדים קורעים את השטר הראשון וכותבים שטר אחר על יתרת החוב מהזמן הראשון.

דתניא: הרי שהיו נושין בו אלף זוז, ופרע מהן חמש מאות זוז — **עדים מקרעין את השטר** הראשון שכתוב בו שחייב אלף זוז, וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון על חמש מאות הזוז הנותרים, דברי רבי יהודה.

השטר הראשון ולהעיד עליו, כיצד הם חוזרין ועושין שליחות? וכי מי נתן להם כח זה לחזור ולכתוב שטר שני על הזמן הראשון! (1)

ומקשינן: **ולא?** וכי לדברי רב, אין העדים חוזרים ועושים שליחות?

והא אמר רב יהודה אמר רב: מי שאבד שטרו, ואמר לעדים כתבו לי שטר אחר, **עדים כותבין אפילו עשרה שטרות**, אם אבדו זה אחר זה (2), **על שדה אחת!**

ומביאה הגמרא שני תירוצים של שני אמוראים ליישב את הקושיה:

רב יוסף אמר: באמת אין לעדים כח לחזור ולכתוב שטר אחר במקום השטר הראשון שאבד על מנת שיוכלו לגבות בו מהלקוחות מהזמן הראשון, ומה שאמר רב יהודה אמר רב שהעדים חוזרים וכותבים שטר אחר, מדובר **בשטר מתנה**, שאין על נתינת השדה אחריות, והשטר אינו מיועד לגבות בו מהלקוחות, אלא הוא לראיה בלבד. וכיון שכולם יודעים שקיבל את השדה במתנה,

1. התוספות פירשו, שמעיקר הדין יכולים העדים לכתוב שטר על הזמן הראשון, כיון שהם כותבים את השטר מדעת המתחייב, ואין בו חשש של שטר מוקדם, כיון שהיה שטר מהזמן הראשון ונשתעבדו הנכסים על ידו, ומכל מקום, מדרבנן, אין כותבים שטר על הזמן הראשון שחוששים לשטר מוקדם. אבל מזמן שני, שאין בו חשש מוקדם — כותבים.

2. כך פירשו הרשב"ם והתוס', שמדובר כאן בענין שאבד השטר הראשון [ובתוספות הוסיפו שיש על כך עדות שאבד, או שראינו שנשרף],

1. התוספות פירשו, שמעיקר הדין יכולים העדים לכתוב שטר על הזמן הראשון, כיון שהם כותבים את השטר מדעת המתחייב, ואין בו חשש של שטר מוקדם, כיון שהיה שטר מהזמן הראשון ונשתעבדו הנכסים על ידו, ומכל מקום, מדרבנן, אין כותבים שטר על הזמן הראשון שחוששים לשטר מוקדם. אבל מזמן שני, שאין בו חשש מוקדם — כותבים.

אבל הרמב"ן חולק על תוספות וסובר, שמעיקר הדין אין כותבים שובר על זמן הראשון, כיון שאינו יכול לשעבד נכסיו למפרע,

אם לדעתך, **מזמן ראשון** כותבים את השטר השני, **קאמרת**, אם כך אמרת, **פליגנא**, אני חולק **עלך** רק **בחדא**, מפני סיבה אחת – שלדעתי כותבים שובר כדי שיכוף לפורעו.

אבל **אי מזמן שני** כותבים את השטר השני **קאמרת** – אם כן, **פליגנא** אני חולק **עלך בתרתי**. ולדעתי כותבים שובר משתי סיבות. א. כדי שיכוף לפורעו. ב. כדי שיוכל לגבות מהנכסים שהיו ביד הלוח מהזמן הראשון.

תנו רבנן: שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, דהיינו יום הכיפורים. ולא מדובר שכתוב בו במפורש את התאריך של שבת או של יום הכיפורים, אלא כגון שהיה במקום שכותבים בשטר את התאריך לפי חדשי החמה, ולא לפי הלוח העברי, וכשבדקו את התאריך התברר שהתאריך זה חל בשבת או ביום הכיפורים. וזה ברור שהשטר לא נכתב בשבת או ביום הכיפורים. ואם כן, נמצא שהשטר לא נכתב בתאריך המופיע בו, אלא נכתב או לאחר התאריך המופיע בו, וכתבו בו תאריך מוקדם, ופסול מחמת כן, או שנכתב קודם התאריך המופיע בו, וכתבו בו תאריך מאוחר, והוא כשר.

באופן זה אנו תולים, **ששטר מאוחר, הוא וכשר**. כי כל שטר החתום בעדים כשרים, הרי הוא בחזקת כשר,⁽³⁾ ותולים שנעשה בכשרות, והבא לערער ולומר שהתאריך שבו

רבי יוסי אומר: שטר זה הראשון שכתוב בו שחייב אלף זוז, יהא מונח כמות שהוא, במקומו, בידי המלוה, ויכתבו שובר ללוה על פרעון חמש מאות הזוז.

ומפני שני דברים אמרו כותבין שובר על פרעון המחצית ללוה, אך לא עושים שטר חדש משתי סיבות:

אחת, כדי שיכוף המלוה את הלוה לפורעו, כיון שהלוה חושש שמא יאבד את שוברו, והמלוה יוציא את שטרו ויתבע אותו על כל החוב.

ואחת, כדי שיגבה המלוה את יתרת החוב מהנכסים שהיו ביד הלוה ומכרם ללקוחות, כבר **מזמן ראשון**, דהיינו משעת ההלואה.

ומקשינן על הסיבה השניה של רבי יוסי: **והא רבי יהודה נמי, מזמן ראשון** כותבים את השטר השני **קאמר**, ואם כן, מהו הטעם הנוסף, שאמר רבי יוסי, לכתוב שובר.

ומשנינן: רבי יהודה לא פירש בדבריו אם כותבים בשטר השני את הזמן של השטר הראשון או את הזמן של כתיבת השטר השני, אלא אמר סתם, שיחליף את השטר שבידו בשטר חדש על יתרת החוב.

והכי קאמר ליה רבי יוסי לרבי יהודה: אי,

ועוד, מדוע אין חוששים שמא השטר נכתב מוקדם, כי אף שמוכח מתוך השטר שלא נכתב בזמנו, מכל מקום, לא מוכח ממנו שנכתב קודם לכן עם תאריך מאוחר, ולא נכתב לאחר התאריך, והתאריך הוא מוקדם, ולזה תירצו, ששטר מוקדם הוא שטר פסול, ואין חושדים

באופן זה יכולים לחזור ולכתוב שטר אחר. אבל הרמ"ה ועוד ראשונים פירשו, שאם רצו העדים יכולים לכתוב אפילו עשרה שטרות בזמן אחד או בזה אחר זה.

3. כך פירשו הר"ח, הר"י מיגאש, הרשב"ם

מה שאין כן בשטר שנכתב עם תאריך מאוחר בזמן הראוי לכתוב שטר, ולא יודע שהשטר נכתב עם תאריך מאוחר, בזה חולק רבי יוסי וסובר שהשטר פסול, וכמו שיבואר טעמו לקמן.

ומקשינן: מדוע חלק כאן רבי יוסי על רבי יהודה, והא רבי יהודה נמי, בזה שהתאריך הכתוב בו יוצא בשבת או ביום הכיפורים קאמר שהשטר כשר. ובזה מודה רבי יוסי, ולא דיבר רבי יהודה על אופן שלא מוכח מהשטר שנכתב בו תאריך מאוחר.

אמר רבי פדת בהסבר דברי הבריייתא: **הכל מודים**, רבי יוסי ורבי יהודה מודים בכל השטרות שיש בהם תאריך מאוחר באופן זה: **שאם הוזקקנו לעונתו של שטר**, שאם בדקנו את התאריך הכתוב בשטר מתי הוא יוצא, **ונמצאת עונתו מכוונתו**, נמצא שהזמן הכתוב בו מכוון בשבת או בעשרה **בתשרי** — **ששטר מאוחר הוא זה, וכשר** אף לדעת רבי יוסי, כיון ששטר זה נחשב כאילו כתוב בו במפורש שהוא נכתב עם זמן מאוחר מכתובתו⁽⁵⁾.

הוא תאריך מוקדם לכתיבתו והשטר פסול, עליו להוכיח כן בראיה, ובלא ראייה אין חוששים לכך⁽⁴⁾, **דברי רבי יהודה**.

שלדעת רבי יהודה, אפילו שטר שאי אפשר להוכיח אם נכתב בו תאריך המאוחר מכתובתו, הרי הוא כשר. וכל שכן שטר זה, שמוכח מהתאריך שבו שהוא נכתב עם תאריך מאוחר, הרי הוא כשר.

רבי יוסי פוסל שטר שיש בו תאריך מאוחר מזמן כתיבתו, ואין בו הוכחה שהתאריך שבו הוא תאריך מאוחר.

אמר לו רבי יהודה: והלא מעשה בא לפניך בצפורי שהגיע לפניך שטר עם תאריך מאוחר, **והכשרת!**

אמר לו: כשהכשרתי — בזה שהתאריך הכתוב בו יוצא בשבת או ביום הכיפורים **הכשרתי**. כיון שמתוך השטר מוכח שלא נכתב בזמן המופיע בו, שהרי ישראל אינם כותבים שטרות בשבת וביום הכיפורים, וכולם מבינים שנכתב עם תאריך מאוחר, ואין לחשוש שתצא תקלה בשטר זה, כמו שיתבאר בהמשך.

שבשטר, שנכתב שלא כדין, אינו נאמן, אף על פי שאין לו חזקה זו, כי מדיני השטר הוא, שאי אפשר לפוסלו בלא ראייה, ואף שהרשב"ם עצמו לעיל [קע א] הביא את הטעם שאדם אינו מעיז לזייף שטר, צריך לומר כי מאחר שיש חזקה זו, נחשב השטר כשטר שנחקר בבית דין, ואחרי שחל עליו דין שטר חקור, מעתה, מחמת דין שטר שעליו, כל הפוסלו עליו להביא ראייה.

5. ברבינו גרשום פירש, שכוונת הדברים היא, שהעדים כותבים כך במפורש בשטר "הוזקקנו"

שהעדים חתמו על דבר שאסור לעשות. ויותר מזה, כל עוד יש מקום לומר שהשטר כשר, אין פוסלים אותו מפני החשד, אלא אם כן היתה ראייה גמורה לפוסלו.

4. הקובץ שיעורים [אות תרלה] הוכיח מכאן, כי הדין שכל שטר החתום בעדים כשרים, הרי הוא בחזקת כשר ותולים שנעשה בכשרות, דין זה אינו רק באופן שהלוח טוען נגד השטר שהוא מזויף, שאז יש כנגדו חזקה שלא חציף אדם לזייף שטר, אלא גם אם הלוח טוען נגד הזמן